

~Із практики «нетрадиційного підходу» у соціальній реабілітації неповнолітніх~

Коломось С.Д., вчитель історії Ульяновської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів Олександрійської районної ради, керівник молодіжно-підліткової організації «Тарпан»

Сьогодні питання вивчення кореляції девіантної поведінки молоді є досить актуальним і цікавим, адже внаслідок відхилень від нормальної поведінки відбувається руйнація спокійного укладу життєдіяльності. Молодь є найактивнішим психологічним суб'єктом і тому прояви соціально неприйнятної поведінки найвиразнішим чином проявляється саме в них. У цьому віці, коли в неповнолітньої особи ще не сформований стійкий світогляд, вони найбільш піддаються зовнішньому впливу. Сприймаючи інтереси, погляди оточуючих, вони обирають, вбирають в себе і в подальшому керуються ними. За динамічним розвитком девіантної поведінки молоді взагалі і конкретної особи зокрема слідує певна психологічна невідношеність, що у поєднанні із правовим нігілізмом може призвести у майбутньої до вчинення злочину.

Вивчаючи причини девіантної поведінки неповнолітніх та шляхи її корегування, ми звернули увагу на те, що дослідники правопорушень серед неповнолітніх основну увагу приділяють лідерам колективів неповнолітніх (формальних і неформальних), намагаючись при цьому знайти теоретичне та практичне рішення обмеження негативного впливу такого лідера на особистість неповнолітнього або ж на колектив у цілому, а також ізоляції неповнолітнього від так званого «пливу вулиці». У зв'язку з цим нами було виявлено недостатню розробленість проблеми існування окремого психологічного типу неповнолітніх, які, навіть знаходячись у колективі, що піддається впливові та контролю з боку педагога, не є його повноцінними членами. Проблема існування «аутсайдерів» (іноді їх називають «парії», «суспільні ізгої» [1] – що є не

тільки неточною дефініцією, а й не досить доцільним з етичного боку), присутніх в переважній більшості суспільних мікрогруп та колективів, перешкоджає гармонійному розвитку особистості, вихованню її громадянської свідомості, яка має містити правову, патріотичну, екологічну та ще цілу низку морально-емоційних та особистісно-психологічних характеристик. З особливою яскравістю присутність подібних «соціально відторгнутих» елементів виявляється в учнівських і студентських колективах освітніх закладів та в неформальних вуличних підліткових та молодіжних колективах та угрупованнях.

Діти-«аутсайтери» завжди є соціально відстаючими від своїх однолітків. Найчастіше вони перебувають у ролі об'єкту постійних принижень, на якому кожен із членів формального (неформального) колективу може продемонструвати свою фізичну та психологічну зверхність чи зверхність свого соціального статусу, або ж взагалі відкидаються за сферу інтересів та діяльності цих соціальних мікрогруп. Можливо слід вдаватися до дискусії: що є більш сприйнятливим для особистості неповнолітнього – бути поза колом своїх однолітків, відчувати власну непотрібність та неповноцінність у порівнянні з іншими, чи бути об'єктом постійних принижень та психічних (фізичних) знущань. Але безсумнівною є суспільна та педагогічна негативність існування в колективах неповнолітніх самого явища «аутсайдерства».

На підставі проведених досліджень, ґрунтуючись на педагогічному досвіді, багаторічних спостереженнях і роботі в колективах старшокласників та студентів вищих навчальних закладів, враховуючи наукові праці ряду фахівців, нами виділено три типи прояву поведінкової реакції: до людей, від людей і проти людей. Відповідно до цього психологічний тип «аутсайдерів» ми класифікували на три основних: *«потребуючий уваги»*, *«замкнутий»* та *«агресивний»* [2; 3]. Кожний із цих типів має різне сприйняття виховно-попереджувальних заходів. тому їх соціальна реабілітація вимагає застосування різних видів

заходів і комплексного підходу до вирішення проблеми.

Одним із дієвих засобів вирішення проблеми «аутсайдерства» у колективах неповнолітніх, на нашу думку, є повноцінна реалізація психолого-педагогічного комплексу дій та заходів, які можна визначити як *соціальну реабілітацію неповнолітніх-«аутсайдерів»*.

Загальне поняття соціальної реабілітації сформульовано в ст.1 Закону України «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю» і визначається як «робота, спрямована на відновлення морального, психічного та фізичного стану дітей та молоді, їх соціальних функцій, приведення індивідуальної чи колективної поведінки у відповідність із загальновизнаними суспільними правилами і нормами» [4]. Вважаємо дане визначення дещо спрощеним і неповним, зокрема, слово «робота» не розкриває весь спектр дій, які необхідно виконати у цьому випадку. Досить часто в чинному законодавстві визначення «соціальна реабілітація» застосовують щодо певної категорії громадян [5]. Сьогодні існує кілька поглядів на зміст поняття «соціальна реабілітація» та його співвідношення з поняттями «соціальна профілактика», «соціальний супровід» та «соціальна адаптація», оскільки ще немає методологічно єдиного підходу до визначення самих термінів. Але ця тема потребує окремого наукового дослідження.

На нашу думку, соціальна реабілітація неповнолітніх-«аутсайдерів» – *це комплекс психолого-педагогічних дій та заходів, спрямованих на руйнування у об'єкта реабілітації психологічних комплексів уникання суспільства, відчуття власної відстороненості та неповноцінності, повернення індивідів, що знаходяться у стані «аутсайдерства», до активної суспільно-значимої діяльності та формування у них активної життєвої позиції*.

Основними заходами соціальної реабілітації неповнолітніх-«аутсайдерів» є:

– *індивідуальна робота* – за умов якої виховний вплив на кризову особистість здійснюється безпосередньо педагогом. У цьому випадку на педагога покладаються як

практичні дії та заходи щодо реабілітації «аутсайдера», так і оцінка досягнутих результатів та наступна корекція подальшої програми педагогічних дій;

– *робота в групах* – за умов якої виховний вплив на кризову особистість здійснюється групою неповнолітніх (однолітків), при цьому педагог контролює ситуацію в подібній групі і намагається за допомогою педагогічних засобів позитивно впливати на її подальший розвиток;

– *робота в змішаних групах* – за умов якої педагог здійснює виховний вплив на кризову особистість, не виокремлюючи її із загальної маси вихованців, а безпосередньо в самому дитячому колективі, «вживлюючи» соціально нестабільного вихованця в середовище однолітків, формуючи при цьому довкола нього сприятливе соціальне оточення. Сам педагог, під час подібної форми організації процесу соціальної реабілітації, знаходиться не поза групою вихованців, а перебуває в їх активnodіючому оточенні, він є прямим учасником практичних завдань, заходів та акцій, отримуючи, таким чином, моральне право (в першу чергу, в очах своїх вихованців) на введення колишнього «аутсайдера» до числа «рівних»;

– *робота в колективі* – за умов якої виховний вплив на кризову особистість здійснюється за допомогою всього колективу (класу, групи, членів гуртка, молодіжної організації тощо), який, виконуючи завдання свого керівника, свідомо чи опосередковано поступово руйнує у соціально нестабільного вихованця почуття власної непотрібності суспільному оточенню, комплекс неповноцінності тощо.

Основними методами реалізації соціальної реабілітації неповнолітніх «аутсайдерів» є:

– залучення «аутсайдерів» до колективних чи групових суспільно-значимих акцій та заходів;

– визначення конкретних практичних завдань, які б максимально відповідали смакам, уподобанням, знанням, умінням і навичкам, нахилам соціально нестабільного вихованця та мали за мету показати соціальному оточенню

«аутсайдера» його значимість для цього ж оточення;

- формування у «кризовій» особистості нових, суспільно корисних та значимих смаків, уподобань, нахилів і прагнень;

- підготовка та реалізація практичних завдань малими групами вихованців (2-3 чол.), до складу яких, поряд з соціально стабільними вихованцями, включаються «аутсайдери»;

- індивідуальні бесіди з «кризовим» неповнолітнім вихованцем із метою формування у нього внутрішніх переконань своєї значимості та руйнування психологічних комплексів особистої соціальної неповноцінності;

- індивідуальні та групові бесіди з представниками суспільного оточення «аутсайдера» з метою позитивного впливу на психологічний та емоційний мікроклімат у даній соціальній мікрогрупі, який би сприяв повноцінному становленню та подальшому розвитку «аутсайдера»;

- формування передумов і надання психологічної та практичної допомоги щодо виявлення соціальним «аутсайдером» суспільних ініціатив.

Результати проведеного теоретичне дослідження пройшли практичну апробацію в процесі навчально-виховної діяльності Ульяновської ЗОШ І-ІІІ ст. Олександрійського району Кіровоградської області [6]. Хочемо зазначити, що даний перелік заходів соціальної реабілітації не є вичерпним і не є панацеєю в будь-якому педагогічному випадку «аутсайдерства» – кожна особистість, кожна ситуація вимагає від педагога творчого, індивідуального підходу до вирішення цієї проблеми.

Список використаних джерел:

1. «Ізгої» – проблема соціальна. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.33channel.vinnitsa.com/m04-24-19.php> — Заголовок з екрану.

2. Колomoец С.Д., Социальная реабилитация в воспитательной работе с несовершеннолетними / А.Д. Колomoец, С.Д. Колomoец // Правовое просвещение и профилактика правонарушений в подростковой и молодёжной среде. Сборник научных статей / под

науч. редак. Н.А. Исаева, Е.В. Марковичевой — Орёл: Орловский государственный университет, ООО ПФ «Оперативная полиграфия», 2008. — С.33-42.

3. Коломоець С.Д. Практичні аспекти застосування заходів соціальної реабілітації у виховній роботі з неповнолітніми / О.Д. Коломоець, С.Д. Коломоець // Вісник Запорізького юридичного інституту. — 2007. — №3. — С.130-145.

4. Про соціальну роботу з дітьми та молоддю: Закон України від 21.06.2001 №2558-III [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2558-14> — Заголовок з екрану.

5. Про реабілітацію інвалідів в Україні: Закон України від 06.10.2005 № 2961/2005. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2961-15> — Заголовок з екрану.

6. Коломоець С. Молодіжно-підліткова організація «ТАРПАН» як приклад молодіжної позашкільної (загальношкільної) організації нового типу / С. Коломоець // Права Людини. Громадянська освіта / Бюлетень Харківської правозахисної групи. — № 18 (454), червень, 2007. — С. 2-8.

~Характеристика основних чинників насильства в сім'ї~

Оперук В.І., науковий співробітник докторантури та ад'юнктури Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

У відповідності до ст.24 Конституції України та інших законодавчих актів України, громадянам України гарантуються рівні права незалежно від статі, чоловіки та жінки мають рівні можливості реалізації своїх прав та свобод.

Разом з тим, насильство в сім'ї є актуальною проблемою сьогодення. Проблема насильства в сім'ї над жінками і дітьми в нашому суспільстві є водночас і дуже старою, і новою. Старою тому що вона існує стільки часу, скільки існує й людська сім'я. Новою тому що на сьогодні еволюційна суспільна свідомість дає можливість усвідомити це явище як соціальне зло, як порушення прав певних членів суспільства [1].